

УДК 377.3:334.7 – 057.86 (043.3)

Стеблюк Світлана Василівна

кандидат педагогічних наук, викладач

Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж, м. Мукачеве

ssve82@mail.ru

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ КООПЕРАЦІЇ

Анотація. У статті розкривається суть поняття «ціннісні орієнтації» і важливість їх у становленні особистості. Схарактеризовано сучасні підходи до формування ціннісних орієнтацій у системі економічної підготовки майбутніх фахівців сфери кооперації. Автором виокремлено традиційні та інноваційні методи виховання, що є ефективними у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів сфери кооперації. Запропоновано окремі форми виховної роботи зі студентами і рекомендовано план їх проведення.

Ключові слова: економічна підготовка; економічне виховання; ціннісні орієнтації; аудиторна і позааудиторна діяльність; методи.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в незалежній Україні та вступ до Європейського Союзу змінили пріоритети у вихованні студентської молоді. Сьогодні існує низка законодавчих актів щодо напрямів виховної діяльності в умовах вищої школи. Водночас слід урахувувати закони, розпорядження, що пов'язані з діяльністю споживчих кооперацій, так як у них визначено мету, завдання, принципи їх функціонування. Економічна підготовка, що здійснюється у закладах сфери кооперації, включає в себе не тільки одержання економічних знань, а й економічне виховання. Економічне виховання здійснюється за різними напрямками, серед яких і формування ціннісних орієнтацій особистості.

В Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» в розділі «Основні проблеми, виклики та ризики» вказується на «відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку і соціалізації дітей та молоді; зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської та студентської молоді» [9].

Теоретико-методологічні засади проблеми виховання відображено у працях І. Беха, С. Булавенко, П. Бойчука, А. Нісімчука, В. Ортинського, М. Пантюка,

В. Сластьоніна та ін. Дослідниками акцентується увага на нових вимогах до навчально-виховного процесу, формування системи цінностей, що необхідні майбутнім фахівцям для професійної діяльності.

Пошуки нових ціннісних орієнтацій є важкими, так як ускладнені проведенням реформ в усіх галузях економіки, освіти, але стають життєво важливими й необхідними. Щоб протистояти негативним викликам сучасності, треба перебудувати систему виховної роботи зі студентською молоддю, підняти її престиж, внести певні зміни в її ідеологію, змістові характеристики та конкретні дії.

Метою статті є розкриття особливостей формування ціннісних орієнтацій у економічній підготовці майбутніх фахівців сфери кооперації.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні виникла необхідність нових підходів до роботи з молоддю. Якщо сім'я, школа закладають основи формування особистості та регламентують стереотипи її поведінки в майбутньому, то остаточне становлення відбувається саме у студентські роки.

Система ціннісних орієнтацій становить внутрішню основу ставлення особистості до професійної діяльності. Вона динамічна й відображає головні зміни у взаємозв'язку людини зі світом і поточні зміни під впливом соціальних ситуацій та у процесі навчання у вищій школі.

За словами О. Романовського, «успіх підприємництва багато в чому залежить від вихованості, високих морально-етичних якостей підприємця, правдивості, уміння дотримуватися даного слова, наявності інших позитивних рис характеру. Загальнолюдські цінності, норми етики та моралі, вироблені історичною практикою суспільства, високо цінуються в країнах демократії і є обов'язковими для успішного здійснення підприємницької діяльності» [7, 95]. Тому навчально-виховний процес у навчальних закладах сфери кооперації має базуватися на принципі єдності високого професіоналізму і духовності, що спрямований на формування ціннісних орієнтацій, та системі принципів споживчої кооперації України.

Ціннісна орієнтація у науковій літературі розглядається, як:

– вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей [3, 357];

– спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію життєвих цінностей, схильність надавати перевагу одним цінностям і заперечувати інші. Спосіб диференціації особистісних об'єктів і явищ за їх особистісною значущістю [8, 105];

– багатогранна система життєвих поглядів, установок, налаштувань, зумовлених умовами життя – матеріальними, вихованням, освітою, споживаною інформацією, побутом своїм і батьків [1, 82].

Завершальний етап формування ціннісних орієнтацій відбувається в період юності, студентського віку, коли закінчується формування особистості, що детермінує подальший перехід у дорослість. Цей період насичений різноманітними кризами та протиріччями, конфліктами, що є рушійною силою розвитку особистості. Тому відкритою залишається проблема економічного виховання студентів, формування у них ціннісних орієнтацій. Слід спрямувати навчально-виховний процес у навчальних закладах сфери кооперації на соціокультурний аспект, ефективну економічну соціалізацію особистості тощо.

Відтак, В. Ортінський сформулював завдання економічного виховання:

- формування системи економічних знань, певних навичок і вмінь;
- формування нового економічного мислення, здатність адаптуватися в ринкових умовах;
- раціональна організація праці та часу;
- бережливе ставлення до продуктів людської праці;
- розвиток особистісних якостей; ініціативи, організованості, самостійності, підприємливості [6, 332].

Як показує наше дослідження, для виховання ціннісних орієнтацій у студентів, що сприяли б формуванню економічної культури, ефективними є як традиційні, так інноваційні методи. Серед традиційних такі:

- методи формування свідомості: словесні методи (роз'яснення, бесіда, лекція, диспут); метод прикладу та ін.;
- методи формування суспільної поведінки: педагогічна вимога, громадська думка, вправляння, привчання, доручення, створення виховуючих ситуацій та ін.;

– методи стимулювання діяльності та поведінки: змагання, заохочення і покарання та ін.;

– методи контролю й аналізу рівня вихованості: педагогічне спостереження, бесіда, опитування, аналіз результатів суспільно корисної роботи, виконання доручень, створення ситуацій для вивчення поведінки та ін. [8].

Серед інноваційних методів виховання перевагу слід надавати: тренінгам (за Н. Бутенко, О. Герасименко, О. Гулевич та ін. [3]), диспутам, створенню виховуючих ситуацій (за Г. Товканець [8]), економічним іграм (за О. Аксьоною [1]) та ін. Крім того, цінними є, на нашу думку, наукові розробки І. Беха щодо сучасних підходів до виховного процесу. Запропонований ученим рефлексивно-експліцитний метод виховання реально утворює ключові ціннісні настанови, серед яких: орієнтація на благородні складові моральної структури вихованця; орієнтація на довіру вихованцеві; орієнтація на пов'язування виховних дій із самоповагою вихованця. Визначаючи одухотворення як метод виховання, І. Бех зазначає, що традиційна педагогіка розглядала проблему виховального навчання під кутом зору морального насичення навчального змісту незалежно від його спрямованості: буде він гуманітарним чи природничим. Натомість нами утверджується ідея етичного одухотворення всього навчального матеріалу. Вона є методичною конкретизацією сучасної методологічної позиції – розглядати наукові знання як цінності.

В умовах вищої школи формування ціннісних орієнтацій здійснюється комплексно: на лекційних, практичних (семінарських) заняттях, у процесі навчальної і технологічної практик, в позааудиторній роботі. Навчально-виховна робота забезпечується: урізноманітненням і осучасненням різних форм аудиторної діяльності; застосуванням як традиційних, так інноваційних методів навчання і виховання.

На цих заняттях формулюється навчальна, розвивальна та виховна мета. Як приклад, подаємо план проведення семінарського заняття.

Тема. Характеристика інформації та комунікаційного процесу (дисципліна «Основи менеджменту»)

План заняття

I. Оголошення теми і завдань заняття

II. Актуалізація опорних знань і перевірка вихідного рівня знань

1. Економічна розминка «Вивчаємо терміни»

До кожного визначення доберіть відповідний термін або поняття:

- а) наука, що вивчає спосіб використання слів і значень, які передаються словами;
- б) комунікації, що здійснюються зверху вниз і знизу вгору;
- в) сукупність відомостей і даних для успішного здійснення аналізу, контролю, прийняття й організації виконання управлінських рішень;
- г) засіб для кодування інформації, призначеної для передачі;
- є) реакція на інформацію, що була прочитана, побачена й почута;
- д) засіб для трансляції інформаційних повідомлень, який може посилювати або змінювати їх зміст.

(Студенти називали термін і відповідно визначення)

III. Систематизація знань умінь і навичок

1. Обговорення питань семінарського заняття (виступи студентів):

- проблеми впливу зовнішнього середовища на формування комунікаційних процесів в організації;
- проблеми спілкування між представниками керуючої та керованої систем організації;
- характеристика міжособистісного спілкування та шляхи подолання проблем, що виникають;
- особливості невербального спілкування;
- характерні аспекти спілкування з іноземними діловими партнерами.

(Узагальнення виступів студентів викладачем)

2. Хвилинка відпочинку «Гортаємо сторінки газети «Вісті» Центральної спілки споживчих товариств України»

3. Ділова гра «Комунікації в менеджменті»

IV. Підсумки заняття

V. Завдання для самостійної роботи

У процесі проведення семінарського заняття викладачем акцентується увага на використанні власне української та іншомовної лексики, культури спілкування в професійній діяльності та умінні застосовувати невербальні методи. Ділова гра «Комунікації в менеджменті» передбачає складання рекламного виступу іграшкової продукції перед різною аудиторією (батьки, діти, бізнесмени). Це розвиває професійне мовлення студентів, удосконалює навички ведення діалогу, виховує культуру спілкування (вербального, невербального).

За час проходження навчальної та технологічної практик студенти мають можливість на робочих місцях показати рівень сформованої економічної культури, уміння спілкуватися і в той же час пізнати свої сильні і слабкі сторони, що сприяє самоаналізу дій та вчинків. Набувають нового значення такі якості, як: повага до законів України, дисциплінованість, організованість, почуття обов'язку, відповідальності та інші.

У процесі системної та комплексної навчально-виховної діяльності у студентів формується економічна культура, без якої неможлива майбутня економічна професія. Ефективність економічного виховання майбутніх фахівців залежить від його систематичності, економічної спрямованості, змісту навчальної та позааудиторної роботи.

Позааудиторна діяльність є складовою всього виховного процесу у навчальних закладах сфери кооперації. Вона проводиться на виховних годинах і позааудиторних заходах. На виховних годинах академнаставник може застосовувати метод роз'яснення, що впливає на свідомість студента, прищеплює їм моральні норми і правила поведінки. Серед форм перевагу слід надавати бесідам, диспутам, дискусіям, зустрічам з працівниками економічної сфери та інші.

Вважаємо за доцільне проводити виховні години з елементами міркування («Духовне наповнення життя особистості», «Пізнай самого себе», «Закони людського життя», «Я у цьому світі»); з елементами дослідження («Цінності моєї родини», «Культура обслуговування у крамниці»); з елементами дискусії («Переваги ринкової економіки», «До проблеми заощадження», «Етика сучасного бізнесу»,

«Гроші в житті людини», «Принципи діяльності сфери кооперації та дотримання їх») та інші. Підготовку до диспуту, як найбільш ефективної форми, слід здійснювати за таким планом: формулювання теми і завдань, визначення питань для дискусії, рекомендована література та висновки.

У позааудиторній роботі доречними є сюжетно-дидактичні ігри, що передбачають розвиток навичок поведінки відповідно до ситуації, співпереживання, формують чесноти, необхідні для професійної діяльності майбутніх фахівців. У процесі проведення їх слід дотримуватися наступних умов: відбір проблеми для ігор; відображення економічного змісту в сюжеті і змісті гри; збагачення гри за тематикою, сюжетом, ролями; спільне виготовлення атрибутів для ігор; створення ігрової проблемної ситуації, аналіз вчинків за результатами гри.

У виховній роботі академнаставників важливим є метод створення виховуючих ситуацій. Прийомами створення виховуючих ситуацій є такі: 1) творчі (доброта, увага і піклування; активізація прихованих почуттів; пробудження гуманних почуттів; вияв засмучення; зміцнення віри у власні сили; довіра; залучення до цікавої діяльності); 2) гальмівні (паралельна педагогічна дія, наказ, ласкавий докір, натяк, показна байдужість, іронія, попередження).

У навчальних закладах сфери кооперації мають місце економічно спрямовані вечори відпочинку, клуб веселих і кмітливих економістів, ярмарки тощо. Як приклад, наведемо окремі з них.

Вечір молоді «Аукціон економічних знань». На дошці представлені лоти. Плата за лот – економічні знання, максимальна оцінка лота – 12 балів. У кожного з учасників картка, в яку записуються результати торгів. Веде аукціон брокер. Переможці торгів нагороджуються цінними призами.

Аукціон надає можливість студентам не тільки з'ясувати окремі економічні категорії, а й сприяє вихованню у них естетичних смаків (відповідний одяг), культури поведінки, лідерських якостей у здоровій конкуренції, комунікативних умінь.

Розмова з майбутнім роботодавцем «За крок до професії». За час технологічної практики студентам пропонується завдання: записати розмову з керівником

підприємства сфери кооперації щодо особливостей їхньої професійної діяльності та з'ясувати, якими рисами характеру повинен володіти працівник. За результатами інтерв'ю студенти діляться враженнями. Ними виокремлюються такі професійні та особистісні риси характеру, як: діловитість, працьовитість, дисциплінованість, професіоналізм, цілеспрямованість, заощадливість, підприємливість, чесність, порядність та інші.

Вечір запитань та відповідей. З метою виховання культури ділового спілкування пропонується проведення круглих столів у формі запитань-відповідей. До круглого столу запрошуються голови та працівники обласної і районних споживчих спілок. Розмова ведеться діловим мовленням і забезпечує взаємозв'язок випускників з працедавцями. Наше дослідження показало, що проведення таких заходів є ефективним і мотивує студентів до майбутньої професійної діяльності.

Ярмарок. У навчальних закладах сфери кооперації практикується проведення ярмарку з продажу продовольчих товарів до Великодніх свят, дотримуючись національних звичаїв і традицій. Частина студентів групи готує концертну програму, інша – місця для продажу товарів. Одягнені в національну форму студенти-продавці пропонують покупцям до святкового столу різні групи продовольчих товарів. Свято проходить з піднесеним настроєм, викликає у студентів позитивні емоції, згуртовує їх у колектив. Ми помітили, що позитивне емоційне забарвлення підсилює мотиваційний аспект і сприяє формуванню ціннісних орієнтацій.

Формування ціннісних орієнтацій відбувається як у студентські роки, так і протягом усього життя.

Висновки. Отже, нами розкрито сутність поняття «ціннісні орієнтації» та шляхи їх формування у системі економічної підготовки майбутніх фахівців сфери кооперації. Наявність сталих ціннісних орієнтацій характеризує зрілість особистості, виступає як узагальнений показник рівня духовного розвитку. Ціннісні орієнтації особистості є складним утворенням і формування їх здійснюється в процесі навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі та в позааудиторній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економіки : навч. посібник / О. В. Аксьонова. – К. : КНЕУ, 1998. – 280 с.
2. Артемчук Г. І. Вища освіта України : реальність і тенденції розвитку / Г. І. Артемчук, В. В. Попович, Г. Г. Січкаренко. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
3. Бізнес-тренінги для економістів : навч. посібник / [Н. Ю. Бутенко, О. О. Герасименко, О. Ю. Гулевич та ін.]. – К. : КНЕУ, 2007. – 280 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Орбан-Лембрик Л. Е. – К. : Академвидав, 2005. – 448 с.
6. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
7. Романовський О. Проблеми виховання у майбутніх підприємців морально-етичних норм поведінки для успішної професійної діяльності / О. Романовський // Освіта і управління / голов. ред. М. Дробноход. – 2000 (2001). – Т. 4. – № 1–2. – С. 95–106.
8. Товканець Г. В. Педагогіка: навчально-методичні матеріали для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / Г. В. Товканець. – Мукачево : МДУ, 2012. – 266 с.
9. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.

Рецензент

Теличко Н.В. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2016

ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ КООПЕРАЦИИ

Стеблюк Светлана Васильевна

кандидат педагогических наук, преподаватель

Мукачевский кооперативный торгово-экономический колледж, г. Мукачево

ssve82@mail.ru

Аннотация. В статье раскрывается сущность понятия «ценностные ориентации» и роли их в становлении личности. Охарактеризовано современные подходы к формированию ценностных ориентаций в системе экономической подготовки будущих специалистов сферы кооперации. Автором выделены традиционные и инновационные методы воспитания, которые являются эффективными в учебно-воспитательном процессе высших учебных заведений сферы кооперации. Предложены отдельные формы воспитательной работы со студентами и пути их проведения.

Ключевые слова: экономическая подготовка; экономическое воспитание; ценностные ориентации; аудиторная и внеаудиторная деятельность; методы.

FORMATION OF THE VALUABLE ORIENTATION IN THE SYSTEM OF ECONOMIC TRAINING OF THE FUTURE SPECIALISTS IN THE SPHERE OF COOPERATION

Svitlana V. Stebljuk

PhD in pedagogics, teacher

Mukachev cooperative trade and economic college, Mukachevo

ssve82@mail.ru

Abstract. This article deals with the notion of «valuable cooperation» and their importance in developing of the personality. There are characterized modern methods of forming valuable orientations in the system of economic training of the future specialists in the sphere of cooperation. The author dwells upon traditional and up-to-date bringing up methods that are effective in the teaching process in the sphere of cooperation. It proposed separate educational forms with the students and also recommended the plan of their realization.

Keywords: economic training; valuable orientation; indoor and outdoor activity; methods.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Aksonova O. V. Methods of teaching economics: teach. manual / O. V. Aksonova. – K. : KNEU, 1998. – 280 p. (in Ukrainian)
2. Artemchuk G. I. Higher education Ukraine: reality and trends / G. I. Artemchuk, V. V. Popovych, G. G. Sichkarenko. – K. : Lenvit, 2004. – 176 p. (in Ukrainian)
3. Business training for economists / [N. Yu. Butenko, O. O. Gerasymenko, O. Yu. Gulevych ta in.]. – K. : KNEU, 2007. – 280 p. (in Ukrainian)
4. Goncharenko S. U. Ukrainian pedagogical dictionary / S. U. Goncharenko. – K. : Lybid, 1997. – 374 p. (in Ukrainian)
5. Orban-Lembryk L. E. Social psychology : / Orban-Lembryk L. E. – K. : Akademvydav, 2005. – 448 p. (in Ukrainian)
6. Ortynskyj V. L. Pedagogics of higher school / V. L. Ortynskyj. – K. : Centr uchbovoyi literatury, 2009. – 472 p. (in Ukrainian)
7. Romanovskyj O. Problems of upbringing among the future entrepreneurs of moral-ethical norms of conduct for successful professional activity / O. Romanovskyj // Osvita i upravlinnya / golov. red. M. Drobnoxod. – 2000 (2001). – T. 4. – № 1–2. – P. 95–106. (in Ukrainian)
8. Tovkanecz G. V. Pedagogika: navchalno-metodychni materialy dlya studentiv gumanitarnyx specialnostej vyshhyx navchalnyx zakladiv / G. V. Tovkanecz. – Mukachevo : MDU, 2012. – 266 p. (in Ukrainian)
9. The presidential decree «About National strategy of education development in Ukraine for the period until 2021» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>. (in Ukrainian)